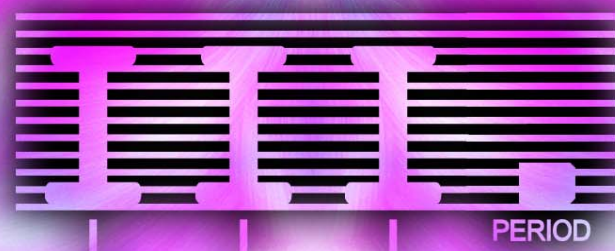

Sexualities

S E X U A L I T I E S

Dagmar Marková (Ed.)

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE

2010

SEXUALITY III

ZBORNÍK VEDECKÝCH PRÍSPEVKOV

Dagmar Marková (Ed.)

UNIVERZITA KONŠTANTÍNA FILOZOFA V NITRE

2010

Sexuality III.

Dagmar MARKOVÁ (Ed.). – *Sexuality III. : Zborník vedeckých príspevkov* . Nitra: UKF, 2010, 288 s.

Odborní/é recenzenti/tky:

Doc. PaedDr. Peter Jusko, PhD.

RNDr. Barbora Matejovičová, PhD.

Editorka:

PhDr. Dagmar Marková, PhD.

Grafická úprava:

Bc. Attila Mondočko

Technická úprava:

Mgr. Zuzana Vašková

**Publikácia vznikla vďaka podpore grantu VEGA 1/0516/08:
*Sexuálne životné štýly mladých ľudí a ich socio-kultúrne kontexty***

Zborník neprešiel jazykovou korektúrou

Vydala: Univerzita Konštantína Filozofa, Nitra, 2010

ISBN 978-80-8094-745-3

OBSAH / CONTENT

HLAVNÉ REFERÁTY

KEYNOTES

Gabriel Bianchi : O čom je sex medzi mužmi..... 8

**Wiebke Driemeyer - Aranke Spehr - Dahnym Yoon - Peer Briken :
Evaluation of the Hamburg Project for children and adolescents
who are at risk for sexual offending – preliminary results..... 18**

**Ol'ga Pietruchová : Charta sexuálnych a reprodukčných práv
IPPF..... 31**

Radim Uzel : Zdravotní rizika orálneho sexu..... 37

NORMATÍVNOSŤ A SEXUALITA

NORMATIVENESS AND SEXUALITY

**Anna Hricová : Implementácia sexuálnej výchovy v predmete
„Výchova k zdraviu“ 43**

**Dagmar Marková – Anna Šmehilová – Ivan Lukšík : Posunkový
jazyk v oblasti sexuality na príklade pohlavného styku 50**

**Radomír Masaryk : Keď číslo nestačí: o (ne)uchopiteľnosti sexuality
metódou..... 63**

**Petr Matoušek : Zákaz prostitúcie mestskou vyhláškou: kto, čo, jak
a kým je zakazované/regulované 74**

Tibor Máhrik - Roman Králik : Biblické východiská k porozumeniu erotiky 90

Miroslav Mitlöhner : Úprava znásilnění v novém trestním zákoníku 105

Inocent-Mária Vladimír Szaniszló - Daniel Demočko : Teologická a filozofická koncepcia manželskej sexuality : Niekoľko eticko-filozofických poznámok k minuloročnému 40. výročiu encykliky Humanae Vitae o odmietnutí umelej antikoncepcie 119

ROD/SEXUÁLNE OBŤAŽOVANIE GENDER/SEXUAL HARASSMENT

Zuzana Birknerová : Gender vo výchovno-vzdelávacom procese 137

Michal Čerešník - Miroslava Čerešníková : Prečo je jazyk nástrojom rodovej nerovnosti? 152

Małgorzata Falkiewicz-Szult : Masculine and feminine *habitus* performed in plays and narratives of children at preschool age in the light of gender pedagogy 160

Marta Vohlídalová : Zkušenosti studujících se sexuálním obtěžováním na vysoké škole 176

Monika Zaviš : Gender kritérium v posudzovaní teologickej relevantnosti ordinovaných mužov a žien laickými evanjelikmi na Slovensku 186

**UMENIE, MÉDIÁ A SEXUALITA
ART, MEDIA AND SEXUALITY**

Katarína Ihringová : Premena zobrazenia Erosa v modernom umení 204

Lidia Pawelec : The Role of the Media in the Process of Shaping Children's Sexual Roles..... 212

Zdeněk Sloboda : Homosexualita v současných českých televizních seriálech 220

**FORMY A PROBLÉMY SEXUÁLNEHO SPRÁVANIA
FORMS AND PROBLEMS OF SEXUAL BEHAVIOUR**

Monika Gregussová - Mária Balážová - Jarmila Tomková : Virtuálny priestor a sexualita dospelých 251

Barbora Matejovičová - Alexandra Bezáková - Ivana Krileková : Reprodukčné správanie vysokoškolských dievčat 263

Ľubica Tornóczyová : Mapovanie sex-biznisu na Slovensku v kontexte celoeurópskeho projektu TAMPEP 8 a identifikácia slabých miest v existujúcom systéme pomoci ľuďom pracujúcim v sex-biznise..... 271

Dagmar Marková – Anna Šmehilová – Ivan Lukšík

POSUNKOVÝ JAZYK V OBLASTI SEXUALITY NA PRÍKLADE POHLAVNÉHO STYKU⁴

Úvod – O posunkovom jazyku

Osoby so sluchovým postihnutím sa delia do dvoch skupín - nedoslýchaví/-é a nepočujúci/-e. Nepočujúci/-e osoby sú charakterizované najmä vyššou stratou sluchu, ktorí/-é primárne komunikujú posunkovým jazykom. Nepočujúci sú v medzinárodných intenciách považovaní za „kultúrnu a jazykovú menšinu s právom na vlastný jazyk. Podľa T. Skelton a G. Valentine (2003) „lekársky model definície hluchoty definuje nepočujúceho ako osobu, ktorá má poruchu sluchu“ (2003, s. 454). My sa však v našom príspevku budeme viac prikláňať k sociálnemu modelu definície hluchoty, ktorá podľa D. Tarcsiovej (1998, s. 48) predstavuje „úplnú stratu sluchu, kde sluchové postihnutie je také veľké, že sluchová funkcia vôbec nestačí pre styk s okolitým prostredím“ a podľa T. Skelton a G. Valentine (2003, s. 455), kde „hluchota poukazuje na fakt existencie počujúceho sveta, ktorý vyčleňuje nepočujúcu osobu z tohto sveta.“ Primárnym problémom nie je teda poškodenie sluchu samotné, ale jeho sociálne dôsledky, ktorými sú komunikačná a informačná bariéra.

Posunkový jazyk je na rozdiel od hovoreného jazyka (audio – orálneho) definovaný ako kanál komunikácie prebiehajúci vizuálno-motoricky (A. Macurová, 2008, s.12) v trojdimenzionálnej rovine, ktorý sa podieľa na intrakulturálnej (nepočujúci/-a – nepočujúci/-a) a interkulturálnej (nepočujúci/-a – počujúci/-a) komunikácii. Medzi tri fundamentálne charakteristiky posunkového jazyka patria:

- posunkový jazyk je nezávislý od hovoreného jazyka,
- je špecifický pre každý národ tzn. že nie je univerzálny a nie je medzinárodný,

⁴ Príspevok vznikol na základe podpory grantu **VEGA 1/0516/08**: Sexuálne životné štýly mladých ľudí a ich socio-kultúrne kontexty a aj **VEGA 2/0179/09**: Dynamika sociálnych a morálnych noriem: Sociálno-psychologický výskum minoritných, marginalizovaných a znevýhodnených skupín vo vzťahu k majorite.

– je výrazný rozdiel medzi použitím „gesta“ a „posunku“.

Podľa R. Vojtechovského (2008, s. 37 – 39) sa „gesto od posunkového jazyka líši. Gesto môžeme charakterizovať ako spontánny pohyb či pohyby rukou a tela, ktorými viac či menej uvedomele sprevádzame či nahradíme svoj verbálny prejav. Pre vytváranie a produkciu gest neexistujú žiadne pravidlá.“ Pre posunkový jazyk áno. V súvislosti s obsahom a zameraním nášho príspevku budeme pojednávať o posunkovom jazyku, ktorý je prirodzený nepočujúcim s vlastným slovníkom, gramatikou a jeho nezávislosťou od hovoreného jazyka (slovenský posunkový jazyk), ktorý nesúvisí s umelými systémami – posunkovými systémami, ktoré sú odvodené od hovoreného jazyka, kde ide o jeho doslovnú vizualizáciu hovoreného jazyka (posunkovaná slovenčina).

Posunkový jazyk je verbálny ale nevokálny (nezvukový), má svoju vnútornú štruktúru, gramatiku, slovnú zásobu a je možné ho rozdeliť na menšie jednotky – komponenty posunku.

Manuálnu časť posunkového jazyka tvorí forma (tvar/konfigurácia) ruky, umiestnenie posunku v priestore, pohyb, orientácia palca a orientácia dlane a jeho nemanuálnu časť posunkového jazyka tvorí mimika, artikulácia (orálny komponent) a pozícia tela (od pása nahor) a hlavy.

V súčasnej lingvistike sa v súvislosti s posunkovým jazykom a jeho miery obraznosti zaoberáme ikonickosťou a arbitrárnosťou posunkového jazyka, ktoré sa viažu na charakteristiku vzťahu medzi pomenúvaným a pomenúvaním. Podľa D. Tarcsiovej (2005, s. 128 - 129) ikonickosť je v semiotike vlastnosť znaku, ktorého fyzická forma zobrazuje niektoré vlastnosti označovaného javu. Arbitrárnosť je charakterizovaná ako vlastnosť jazykového znaku spočívajúca v neexistencii priameho príčinného vzťahu medzi signifié a signifiant, medzi jazykovými formami a nimi označovanými javmi reality.“

S ikonicitou súvisí aj možnosť spoznať význam posunku podľa jeho formálnej podoby človekom, ktorý neovláda posunkový jazyk. Preto môžeme pojednávať aj o ďalšej charakteristike posunkového jazyka –

o jeho transparentnosti. Tá je príznačná pre posunok vtedy, pokiaľ sa význam posunku dá z jeho formy vydedukovať.

Posunkový jazyk a sexualita

Posunkový jazyk a sexualita je oblasť, v ktorej na Slovensku neboli realizované žiadne špecifické výskumy. Je však všeobecne známe, že v oblasti vyjadrovania pojmov súvisiacich so sexualitou nepočujúcich buď absentujú posunky (výrazy) na súvisiace pojmy alebo existujúce posunky sú priamo ikonické, čo vyvoláva pri prejave posunkového jazyka vulgárnosť produkovaného obsahu a významu, ktoré vyjadrujú priamy vzťah medzi pomenúvaným a pomenovaním, pričom je posunok podobný označovanej veci a jeho forma sa podobá na skutočný predmet alebo činnosť.

Medzi ďalšie relevantné faktory patria často rozšírené jazykovo necitlivé formy produkcie posunkov medzi nepočujúcimi, nedisponibilita slovnej zásoby z danej oblasti u tlmočníkov/čok, alebo pri produkcii tlmočenia v oblasti sexuality a používanie slovnej zásoby tých, ktorí produkované tlmočenie prijímajú.

Často krát sa však v praxi stretávame s jazykovou bariérou používania citlivej formy jazyka zo strany tlmočníkov/čok a súčasne zo strany samotných nepočujúcich. To v konečnom dôsledku spôsobuje rýchlejšie šírenie a priame osvojovanie si vulgárnych necitlivých pomenovaní pojmov v oblasti sexuality prostredníctvom posunkového jazyka, čo v konečnom dôsledku spôsobuje priamy dopad na sexuálne správanie sa nepočujúcich. Ďalej nám vystupuje ďalší relevantný atribút, ktorým je používanie jazyka v oblasti sexuálnej výchovy nepočujúcich detí a mládeže v rodinnom prostredí a na školách. Keďže je citlivá forma posunkového jazyka nedostatočne poznaná a nešírená, vystupujú zábrany na danú tému diskutovať nie len zo strany samotných pedagógov/pedagogičiek a vychovávateľov/vychovávateľiek, ale aj zo strany samotných rodičov, ktorí často krát nemajú v posunkovom jazyku kompetencie vôbec komunikovať so svojim nepočujúcim dieťaťom (počujúci rodičia) alebo

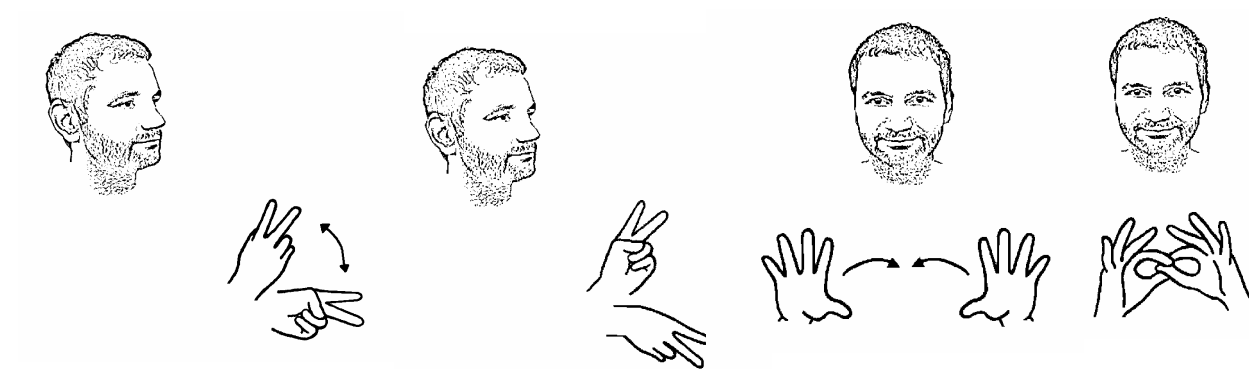
nemajú sami dostatočné informácie z tejto oblasti a jazykové kompetencie na danú tému so svojimi deťmi diskutovať citlivou formou posunkového jazyka (nepočujúci rodičia). Informácie z oblasti sexuálnej výchovy sú na Slovensku nepočujúcim deťom a mládeži sprostredkované na školách počujúcimi odborníkmi/odborníčkami na psychológiu, biológiu resp. sexuológiu, ktorí však nemajú dostatočné znalosti z oblasti špecifik práce s nepočujúcimi. Tematicky zamerané prednášky sú podávané formou ako pre počujúce deti a mládež a sú pretlmočené tlmočníkmi/tlmočnicami, ktorí/é taktiež nedisponujú citlivou formou posunkového jazyka. Preto v danej oblasti sa otvára široký priestor nie len pre ďalšie vzdelávanie nepočujúcich a ich nepočujúcich rodičov vhodnými formami a voľbou citlivej formy posunkového jazyka, ale aj počujúcich tlmočníkov/tlmočnicok v oblasti jazykových kompetencií vhodnej slovnej zásoby posunkového jazyka. Pokiaľ nebude existovať vhodná forma posunkového jazyka (ktorá tvorí „nepoznanú a málo šírenú“ súčasť prirodzeného posunkového jazyka), nebude možné poskytovať relevantné informácie nepočujúcim primeraným spôsobom z hľadiska špecifik vyplývajúcich z hľadiska ich druhu zdravotného postihnutia a súčasne ani z hľadiska jazykovej prístupnosti globálne v oblasti sexuality.

Pohlavný styk v posunkovom jazyku

Na nasledujúcich stranách uvádzame príklady vyjadrenia pojmu „pohlavný styk“ v posunkovom jazyku v Českej republike, Francúzsku, Veľkej Británii, Holandsku a na Slovensku. Nerobíme si nárok na zovšeobecnenia, ale uvádzame prvotné analýzy pojmu „pohlavný styk“ v posunkovom jazyku, pričom sa zameriavame skôr na sociologickú, rodovú a sexuálnu rovinu, ako na lingvistickú alebo antropologickú a nezohľadňujeme ani historický pôvod posunkov. Takáto analýza by presahovala možnosti našej štúdie. Toto je len prvotná štúdia a keďže nemáme dostatok informácií, tak ju treba chápať v rámci podnietenia diskurzu o tejto téme a ďalšie hlbšie analýzy budú ešte nasledovať.

Tieto posunky boli zozbierané od profesionálne pôsobiacich tlmočníkov a tlmočnícok jednotlivých národných posunkových jazykov, ktorí/é oficiálne zastupujú jednotlivé krajiny v Európskom fóre tlmočníkov posunkového jazyka (EFSLI - the European Forum of the Sign Language Interpreters). Títo/tieto tlmočníci a tlmočnice boli oslovení/é s tým, aby preložili dané pojmy z oblasti sexuality do národného posunkového jazyka. Tieto posunky boli nahrávané na kameru a následne prekreslené nepočujúcou výtvarníčkou do 2D podoby.

Česká republika

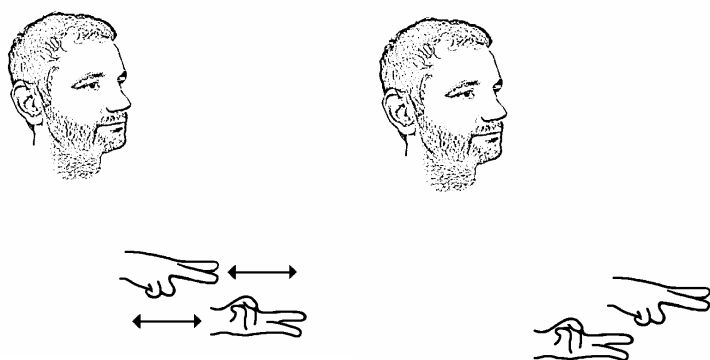

Posunok na pojem pohlavný styk skladá z dvoch častí – prvá časť posunkovej reprezentácie slova SEX a druhá časť SPOJENIE. Ide o zložený posunok, ktorý vo svojej podstate prepisuje obsah významu pojmu do dvoch posunkov. Tento posunok je viac menej neutrálny, zovšeobecňujúci a nekonkretizujúci v zmysle znázornenia penetrácie v porovnaní s Holandskom a Veľkou Britániou. Podľa autoriek a autora prvá časť zloženého posunkovej reprezentácie je netransparentná a arbitrárna a druhá časť je transparentná a ikonická. Avšak celkové poňatie zloženého posunkovej reprezentácie ako celku autorky a autor považujú za netransparentné a arbitrárne.

Holandsko

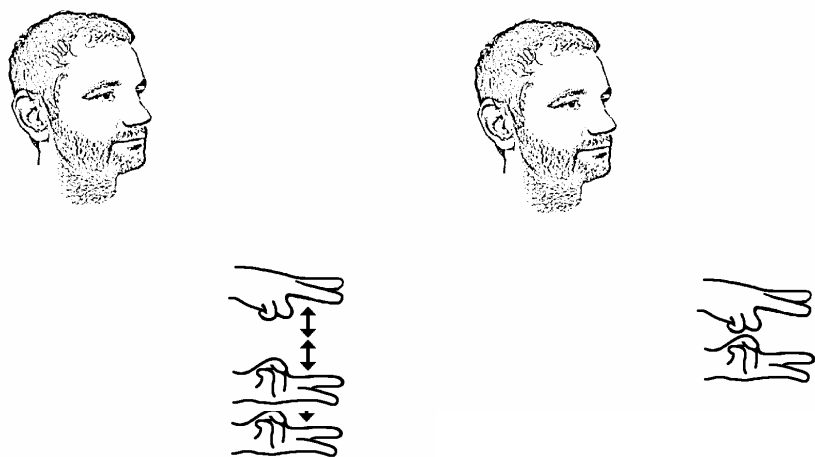
V holandských posunkoch na označenie pohlavného styku existuje veľká diverzita. Posunky sú odvodené zväčša zo znázornenia polohy a pohybu pri realizácii pohlavného styku. Všetky znázornené posunky sú vo svojom vyjadrení priamo prepojené na penetráciu a možno ich považovať za zväčša rodovo stereotypné v zmysle zdôrazňovania aktívnej a dominantnej role muža pri pohlavnom styku.

Verzia 1

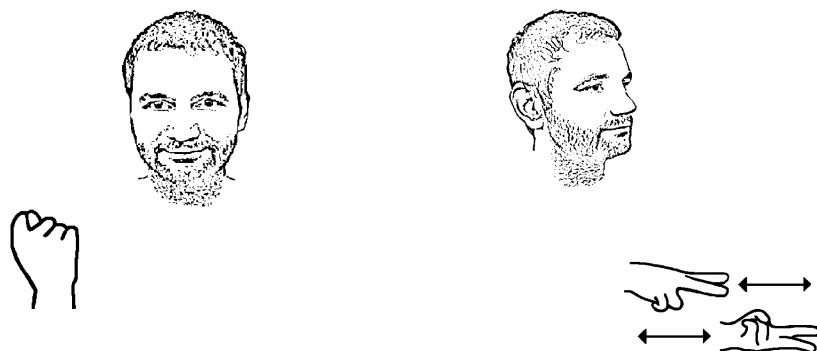
Tento posunok priamo znázorňuje pohlavný styk muža so ženou. Ide o znázornenie klasickej misionárskej polohy. Podľa autoriek a autora ide o transparentný a ikonický posunok.

Verzia 2

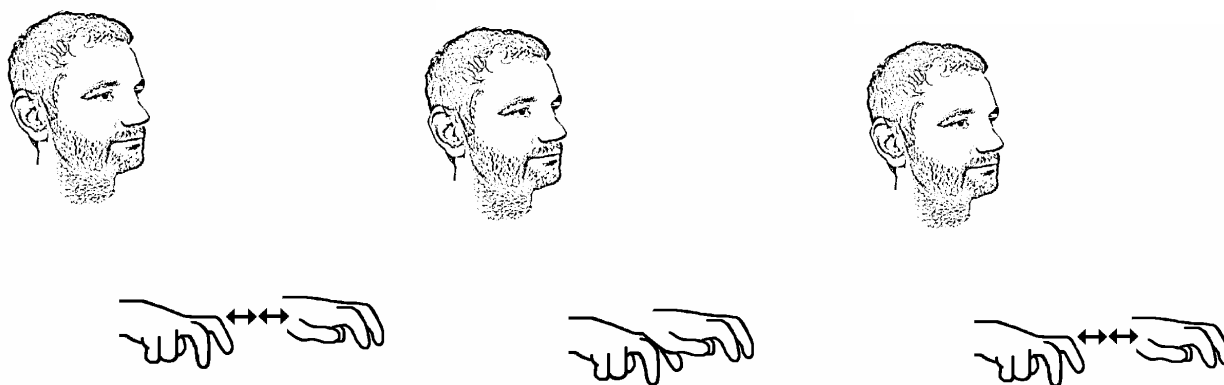
Tento posunok priamo znázorňuje taký pohlavný styk muža so ženou, kedy žena sedí rozkročmo nad partnerom, ktorý leží na chrbte. Podľa autoriek a autora ide o transparentný a ikonický posunok.

Verzia 3

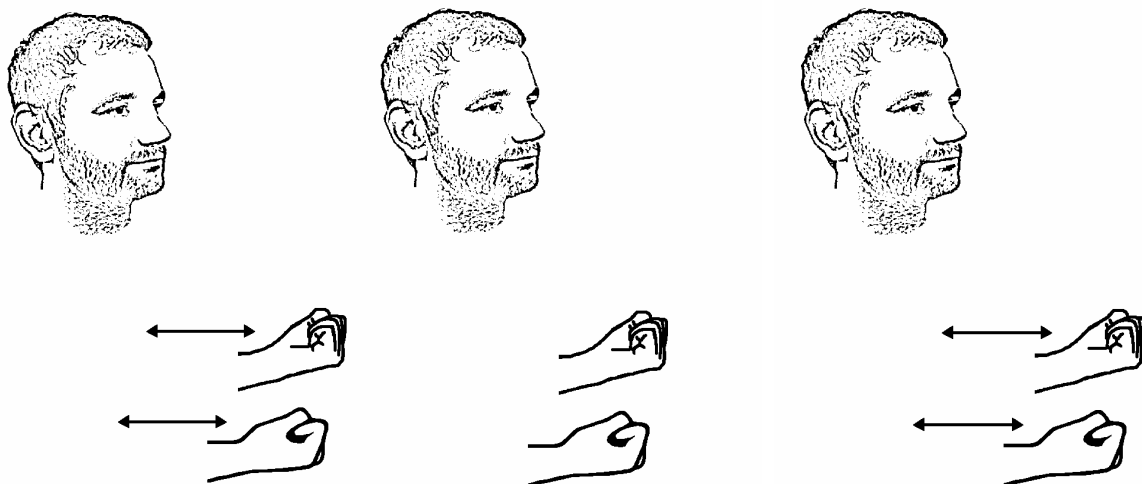
Tento posunok znázorňuje prienik penisu (palec) do vagíny. Podľa autoriek a autora ide o netransparentný a ikonický posunok.

Verzia 4

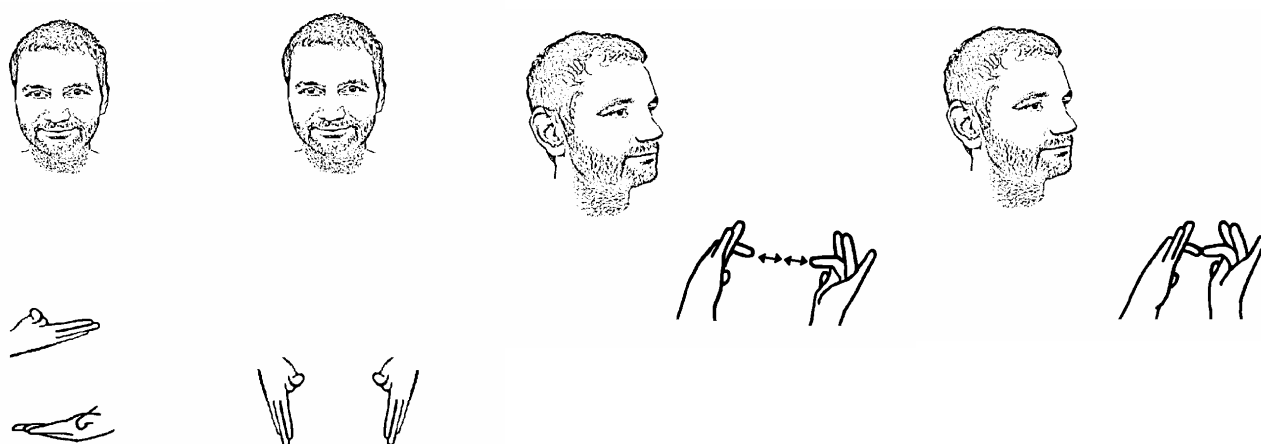
Tento posunok vyjadruje sexuálnu polohu odzadu. Podľa autoriek a autora ide o transparentný a ikonický posunok.

Verzia 5

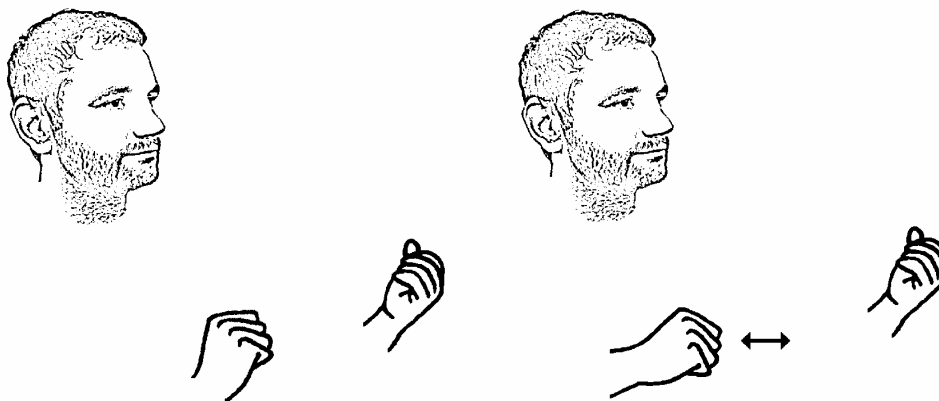
Piata verzia holandského posunku na pohlavný styk môže asociovať drsnejšie, živočíšnejšie vyjadrenie pohlavného styku a aj v kultúre počujúcich sa používa ako pejoratívne, hrubšie označenie pohlavného styku prípadne na zvýraznenie ženy ako žiaduceho sexuálneho objektu v pejoratívnom význame. Tento posunok možno považovať za rodovo stereotypný. Podľa autoriek a autora ide o transparentný a ikonický posunok.

Francúzsko

Odposunkovanie pojmu pohlavný styk sa skladá z dvoch častí – prvá časť posunku vyjadruje slovo POHLAVIE a druhá časť KONTAK. Pri získavaní tohto posunku bolo zaznamenané zaváhanie francúzskej tlmočnice, čo poukazuje na upätosť doslovného tlmočenia slovného spojenia (POHLAVNÝ – STYK), ktoré sa v jazyku nepočujúcich v tejto forme nenachádza. Tým bol tento pojem odposunkovaný doslovne bez autentického tlmočenia do prirodzeného posunkového jazyka. Jednou z príčin je aj to, že pretlmočenie tohto slovného spojenia bolo vytrhnuté z kontextu a pre posunkový jazyk vzhľadom k tomuto pojmu dôležitý kontext, nakoľko posunkovanie tohto pojmu môže byť v rôznych kontextoch rozličné (tak ako to bolo v prípade Holandska). Tak ako v českom tak aj vo francúzskom tlmočení je zjavná doslovnosť (technické pretlmočenie) tohto pojmu. Podľa autoriek a autora ide o transparentný a ikonický posunok.

Veľká Británia

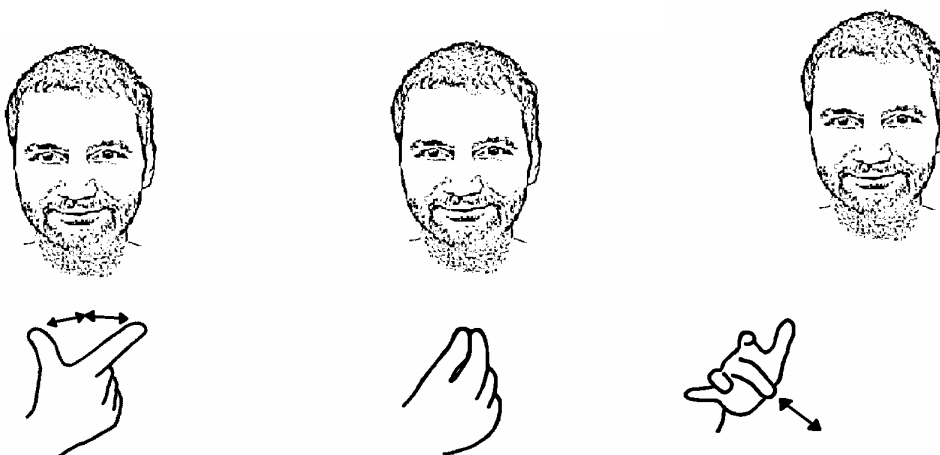

Posunok z Veľkej Británie na označenie pohlavného styku taktiež môže asociovať drsnejšie vyjadrenie pohlavného styku podobne ako v piatej verzii holandského posunku. Podľa autoriek a autora ide o transparentný a ikonický posunok.

Slovenská republika

V slovenskom a holandskom posunkovom jazyku sa toto slovné spojenie v doslovnom preklade (POHLAVNÝ – STYK) nevyskytuje. Preto sa v súvislosti s týmto vyjadrením používa znázornenie penetrácie penisu do dutiny.

Verzia 1

Prvá verzia slovenského posunku je zložená z dvoch posunkov – prvé dve znázornenia vyjadrujú posunok SPOLU resp. DVAJA a posledné znázornenie vyjadruje penetračný pohyb penisu. Zámerne používame toto slovné spojenie, nakoľko sa v posunku neznázorňuje, o akú penetráciu ide. Domnievame sa, že tento zložený posunok je fixovaný na mužské pohlavie a je síce čiastočne neheterosexistický (nevylučuje gejov), ale je výrazne rodovo stereotypný, nie sú v ňom vyjadrené ani ženské pohlavné orgány a lesbická sexualita. Podľa autoriek a autora ide o transparentný a ikonický posunok.

Verzia 2

Na rozdiel od prvej verzie slovenského posunku ide v tomto prípade o priame zobrazenie prieniku penisu do ženskej vagíny. Ďalší rozdiel spočíva v tom, že v druhej verzii slovenského posunku sa penis znázorňuje ukazovákom a je presne vyjadrená dutina, do ktorej penis preniká, kým pri prvej verzii posunku je penis vyjadrený prostredníkom a dutina nie je súčasťou posunku. V oboch prípadoch však ide o znázornenie stoporeného penisu. Pri oboch verziách slovenských posunkov sa nepoužíva nemanuálna časť posunku v oblasti ich verbalizácie. Druhá verzia posunku je známa aj medzi počujúcou populáciou, avšak v nej má hanlivý podtext a používa sa ako vulgárne gesto. Podľa autoriek a autora ide o transparentný a ikonický posunok.

Záver

Je zaujímavé, že i napriek tomu, že posunkové jazyky (i keď nie všetky) nie sú oficiálne kodifikované, je veľa podobností v jednotlivých národných posunkoch na ten istý pojem v oblasti sexuality. Jedným z dôvodov by mohla byť vysoká miera ikonickosti posunkov v oblasti sexuality.

Pre posunky vyjadrujúce pohlavný styk je vo väčšine prípadov zjavná konkrétnosť vo vyjadrovaní v komunikácii o sexualite. Aby boli posunky vyjadrujúce pohlavný styk správne porozumené nepočujúcimi, nemali by

byť tlmočené umelo kopírujúc hovorený jazyk (t.j. zovšeobecnený pojem pohlavný styk), ale mali by zohľadňovať kontext, aby tlmočenému pojmu nepočujúci rozumeli. Doslovný preklad je pre nepočujúcich nezrozumiteľný, lebo sa v ich kultúre a jazyku nevyskytuje. Avšak posunky, ktoré zohľadňujú kontext, sú priame, často rodovo stereotypné, podporujúce dominantnú rolu muža pri pohlavnom styku.

Zoznam bibliografických odkazov

HROZENSKÁ, M. (Ed.). 2009. Praktická príručka pre sociálnych pracovníkov pracujúcich so staršími ľuďmi. Nitra: UKF, 2009. ISBN 978-80-8094-474-2.

KOTRUSOVÁ, J. 2007. Človek a okamih. In: *Osamelý havran. Zborník z vedeckej konferencie konanej 17.2.2007*. Nitra: UKF, 2007. ISBN 978-80-80-94-194-9.

MACUROVÁ, A. 2008. Dějiny výzkumu znakového jazyka u nás a v zahraničí. Praha: Česká komora tlumočnicků znakového jazyka, o.s., 2008. 93s. ISBN 978-80-87218-00-6.

MATEJOVIČOVÁ, B. 2002. Somatické a psychosexuálne dospievanie dievčat. In: *Česká antropologie*, 52, Olomouc, p. 49-51. ISSN-0862-5085.

SKELTON, T.; VALENTINE, G. 2003. *It feels like being Deaf is normal: an exploration into the complexities of defining D/deafness and young D/deaf people's identities*. In: *The Canadian Geographer*, Winter 2003, 47, 4, ProQuest Social Science Journals, pg. 451 – 466.

TARCSIOVÁ, D. 1998. *Ľudské práva z hľadiska potrieb občanov so sluchovým postihnutím*. In: *Ľudské práva a občania so zdravotným postihnutím*. Bratislava: Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny

SR, Koordinačný výbor pre otázky zdravotne postihnutých občanov SR a Slovenská humanitná rada, 1998, s. 47-52.

TARCSIOVÁ, D. 2005. *Ikonicitá a arbitrárnosť v posunkovom jazyku*. Jazykovedný časopis, 56, 2005, č. 2, s. 127 – 132. [online]. 2009. [citované 3. októbra 2009] Dostupné: http://www.juls.savba.sk/jc/2005/2/jc2005_2.pdf

VOJTECHOVSKÝ, R. 2008. *Posunkový jazyk je sústava gest? Nie!* In: INFONEP. Nitra: Effeta – Stredisko sv. Františka Saleského, 2008, roč. II., č. 7-8, s.37-39.

**Publikácia vznikla vďaka podpore grantu VEGA 1/0516/08:
*Sexuálne životné štýly mladých ľudí a ich socio-kultúrne
kontexty.***

Názov: Sexuality III. : Zborník vedeckých príspevkov

Editorka: Dagmar Marková

Grafická úprava: Attila Mondočko

Technická úprava: Zuzana Vašková

Vydala: Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, 2010

Rozsah: 288 strán

Náklad: 500 ks

Vydanie: prvé

ISBN 978-80-8094-745-3

EAN 9788080947453